

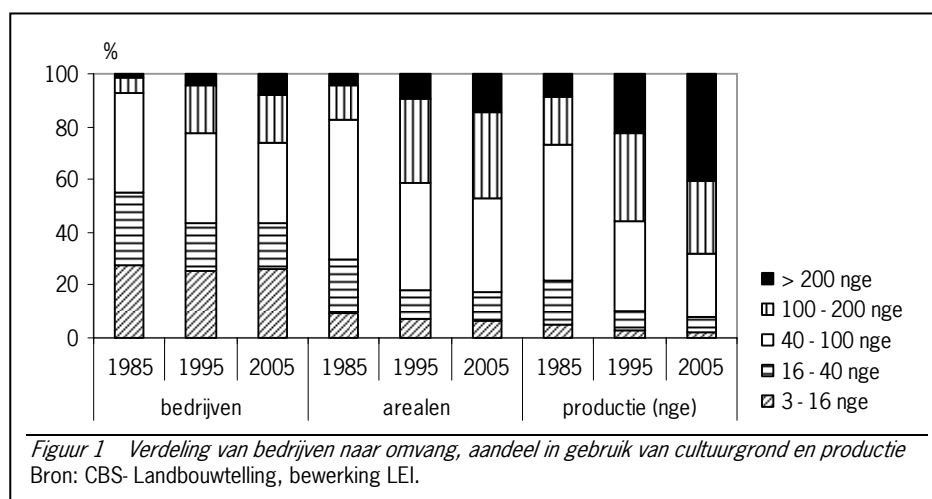
KLEINE BEDRIJVEN, ZE ZIJN NIET WEG TE DENKEN

Kees de Bont en Walter van Everdingen

Schaalvergroting staat in de land- en tuinbouw vaak hoog aangeschreven als middel om bedrijven te kunnen voortzetten en de sector concurrerend te laten zijn. Megabedrijven met een omvang die het gemiddelde ver te boven gaat, spreken in dit verband bij velen tot de verbeelding. De werkelijkheid in de land- en tuinbouw laat echter ook veel kleine bedrijven zien. Dit artikel staat stil bij een aantal aspecten van het kleine bedrijf in de land- en tuinbouw.

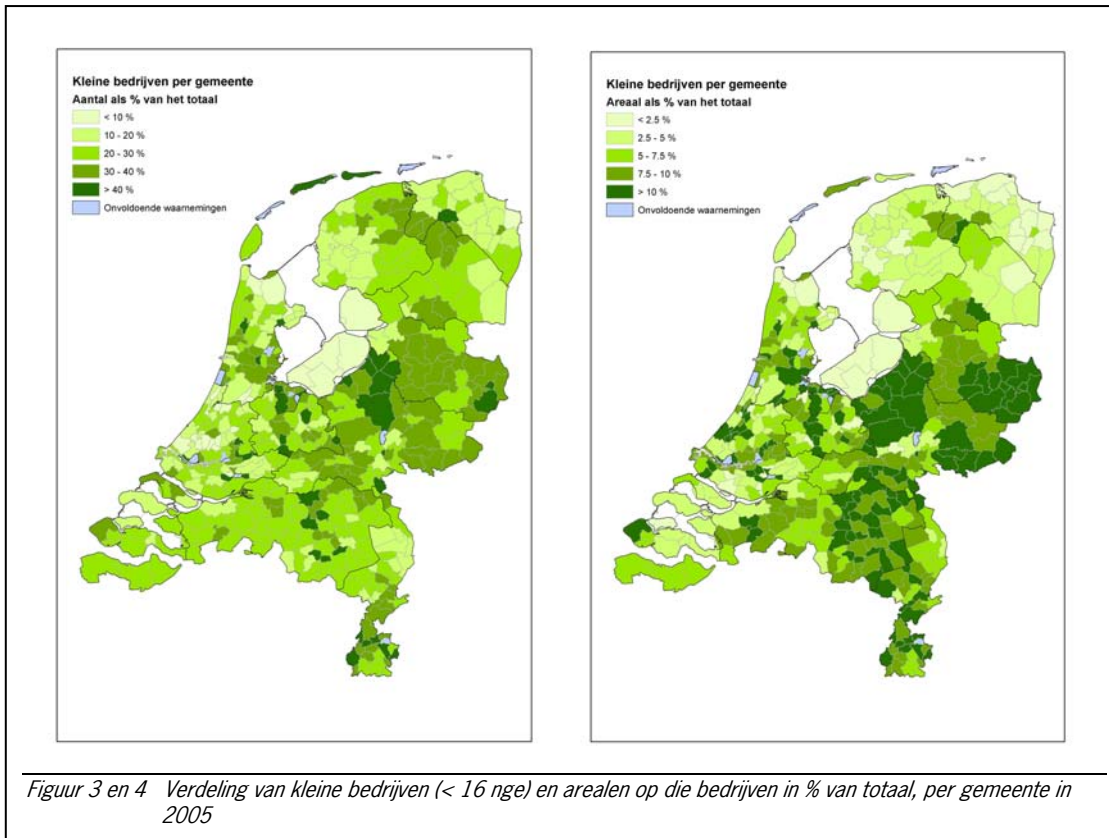
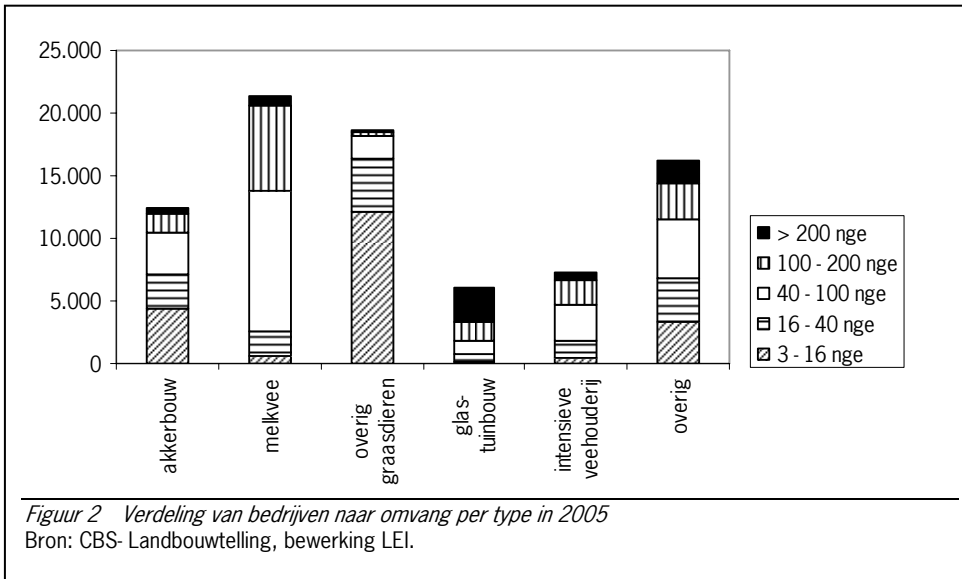
Vrij brede groep bedrijven

Meer dan een kwart van de ongeveer 80.000 bedrijven die de Landbouwtelling registreert, kan als klein worden beschouwd. Deze ruim 20.000 bedrijven hebben een omvang van 3 tot 16 nge.¹ De afgelopen 20 jaar is het aandeel van de kleine bedrijven in de totale populatie land- en tuinbouwbedrijven redelijk constant gebleven (figuur 1). Bij een afname van het totale aantal bedrijven van ruim 135.000 in 1985 naar ruim 80.000 in 2005 is het aantal kleine bedrijven in deze periode nagenoeg gehalveerd. De daling van het aantal kleine bedrijven is echter beduidend kleiner dan de krimp van de groep bedrijven met een wat grotere omvang, van 16 tot 40 nge; het aandeel hiervan liep in 20 jaar namelijk terug van bijna 30 naar 17%.

De kleine bedrijven hebben momenteel nog ruim 7% van de agrarische cultuurgrond in gebruik. Gemiddeld per bedrijf benutten de kleine bedrijven ongeveer 6 ha, terwijl de gemiddelde oppervlakte van alle bedrijven richting 25 ha gaat. Onder de glastuinbouw-, de intensieve veehouderij- en de melkveebedrijven zijn bijna geen kleine bedrijven te vinden. Sterk vertegenwoordigd zijn de kleine bedrijven wel onder de akkerbouwbedrijven, de graasdierbedrijven zonder melkvee en de overige, vaak gemengde bedrijven (figuur 2). De kleine bedrijven zijn dus vooral grondgebonden bedrijven met een relatief lage intensiteit (nge per hectare). Het aandeel van de kleine bedrijven in de productie, dat ongeveer 2,5% bedraagt, is hierdoor veel lager dan het genoemde aandeel van ruim 7% in het grondgebruik (figuur 1).

¹ Door het hanteren van een ondergrens van 3 nge in de Landbouwtelling worden bedrijven met een productie met een toegevoegde waarde beneden ongeveer 4.000 euro niet in de statistiek opgenomen. Bedrijven tot ongeveer 16 nge zijn vanwege de kleine omvang niet vertegenwoordigd in het Informatienet, dat onder meer zicht geeft op het inkomen per bedrijf. Toelichtingen op de nge en het Informatie zijn te vinden op de website van het LEI.

Landelijke spreiding kleine bedrijven

In de meeste gemeenten is meer dan 20% van de bedrijven klein (figuur 3). In Flevoland en delen van West-Nederland, Groningen en Friesland zijn ze echter duidelijk minder beeldbepalend dan in Gelderland, Overijssel en delen van Limburg. Bovendien benutten de kleine bedrijven in vooral het oosten en zuidoosten van het land veelal meer dan 10% van de cultuurgrond. Kleine bedrijven zijn dan ook in veel gebieden niet over het hoofd te zien. Zij bepalen, samen met de grotere bedrijven, het aanzien van het landschap, bijvoorbeeld door het in gebruik houden van streektypische boerderijen, het houden van verschillende soorten vee (jongvee, vleesvee, schapen) en het telen van verschillende gewassen op kleinere percelen. Kleine bedrijven zijn bovendien vaak door hun ligging in het landelijke gebied, waaronder de 20 Nationale Landschappen, geschikt voor nevenactiviteiten, zoals agrotourisme en zorglandbouw en zij kunnen deelnemen aan agrarisch natuurbeheer. Inkomsten uit dergelijke activiteiten, maar vooral uit arbeid buiten het bedrijf zijn vaak bepalend voor het besteedbare inkomen van gezinnen op kleine bedrijven (zie artikel in *Agri-Monitor* van juli 2006). Overigens zijn het voor een vrij belangrijk deel, meer dan een derde, ouderen met AOW en eventueel een pensioen die kleine bedrijven voortzetten. Het opvolgpercentage op de kleine bedrijven is laag, waardoor het aantal de komende jaren zal blijven dalen. Het bedrijf wordt veelal verkocht, maar kan ook door kinderen of andere familie in verder afgebouwde vorm als hobbybedrijf worden overgenomen. In beide gevallen verdwijnt het bedrijf uit de Landbouwtelling. Door de afbouw van grotere bedrijven komen er echter ook weer regelmatig nieuwe kleine bedrijven.